

Journal of Social Research in Uzbekistan**JOURNAL OF SOCIAL RESEARCH IN UZBEKISTAN**

journal homepage:

<https://topjournals.uz/index.php/jsru>**ANALYSIS OF FIGURATIVE UNITS IN ENGLISH AND UZBEK AND THEIR LEXICOGRAPHIC INTERPRETATION****Mohinur Baratboyevna Nizomova**

Associate Professor

Head of the Department of Practical English at the Faculty of Foreign Languages

Karshi State University, PhD in Philology

Karshi, Uzbekistan

Gulnoza Rasulova

Second-year Master's student at the Faculty of Foreign Languages

Karshi State University

Karshi, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: figurative units, semantic analysis, lexicographic analysis, linguistics, Uzbek language, English language, structural features.

Received: 03.04.25**Accepted:** 05.04.25**Published:** 07.04.25

Abstract: In linguistics, figurative units (i.e., stylistic figures, metaphor, metonymy, personification, simile, etc.) are recognized as powerful tools of language from both logical and aesthetic perspectives. In artistic and literary discourse, they not only enrich the language but also reflect the worldview of a people, their national and cultural values, and their historical and psychological conditions. The study of figurative units in English and Uzbek allows for understanding not only the structural features of the language but also their semantic and pragmatic functions, as well as identifying intercultural differences. This article presents a deep analysis of the semantic structure, lexicographic interpretation, and cultural contextual role of figurative units in English and Uzbek. It also explores the characteristics of their translation and lexicographic study.

INGLIZ VA O'ZBEK TILIDAGI TASVIRIY BIRLIK TAHLILI VA LEKSIKOGRAFIK TALQINI**Mohinur Baratboyevna Nizomova**

(PhD), dotsent

QarDU Xorijiy tillar fakulteti Amaliy ingliz tili kafedrası mudiri

Gulnoza Rasulova

2-kurs magistranti

QarDU Xorijiy tillar fakulteti

Qarshi, O'zbekiston

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: Tasviriy birliklar, semantik tahlil, leksikografik tahlil, tilshunoslik, o'zbek tili, ingliz tili, struktural xususiyatlari;

Annotatsiya: Tilshunoslikda tasviriy birliklar (ya'ni, stilistik figuralar, metafora, metonimiya, personifikatsiya, o'xshatish va hokazo) mantiqiy va estetik jihatdan tilning qudratli vositalari sifatida tan olinadi. Badiiy va adabiy nutqda ular nafaqat tilni boyitadi, balki xalqning dunyoqarashini, milliy va madaniy qadriyatlarini, tarixiy va psixologik holatini aks ettiradi. Ingliz va o'zbek tillarida tasviriy birliklarning o'rganilishi nafaqat tilning struktural xususiyatlarini tushunishga, balki ularning semantik va pragmatik funksiyalarini, madaniyatlararo farqlarni aniqlashga imkon beradi. Maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi tasviriy birliklarning semantik tarkibi, leksikografik talqini va madaniy kontekstdagi roli chuqur tahlil qilinadi. Shuningdek, tasviriy birliklarning tarjima va leksikografik o'rganilishidagi xususiyatlar ham ko'rib chiqiladi.

АНАЛИЗ И ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКАЯ ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ИЛЛЮСТРАТИВНЫХ ЕДИНИЦ В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКИСТАНСКОМ ЯЗЫКАХ**Мохинур Баратбоевна Низомова**

(PhD), доцент

Заведующая кафедрой практического английского языка факультета иностранных языков

Каршинского государственного университета

Карши, Узбекистан

Гульноза Расулова

Магистрантка 2-го курса факультета иностранных языков

Каршинского государственного университета

Карши, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: изобразительные единицы, семантический анализ, лексикографический анализ, лингвистика, узбекский язык, английский язык, структурные особенности.

Аннотация: В лингвистике изобразительные единицы (то есть стилистические фигуры, метафора, метонимия, олицетворение, сравнение и т.д.) признаются мощными средствами языка как в логическом, так и в эстетическом плане. В художественной и литературной речи они не только обогащают язык, но и отражают мировоззрение народа, его национальные и культурные ценности, историческое и психологическое состояние. Изучение

изобразительных единиц в английском и узбекском языках позволяет понять не только структурные особенности языка, но и выявить их семантические и прагматические функции, а также межкультурные различия. В статье проводится глубокий анализ семантической структуры, лексикографической интерпретации и роли изобразительных единиц в культурном контексте в английском и узбекском языках. Также рассматриваются особенности их перевода и лексикографического изучения.

Tasviriy birliklarning semantik tahlili va turlari

Tasviriy birliklar tilning stilistik jihatdan boyitilishi, his-tuyg'ularni va ma'no qatlamlarini chuqurroq ifodalashda muhim rol o'ynaydi. Ular faqat grammatik yoki sintaktik qurilma emas, balki tilni tasviriy, poetik va estetik jihatdan shakllantiradigan yuksak vositalardir. Tasviriy birliklarning turlari keng bo'lib, ularni asosan quyidagicha tasniflash mumkin:

1. Metafora –Metaphor — bu bir narsaning boshqa narsaga o'xshatilishi orqali yangi ma'no hosil qilish. Ingliz tilida "a sea of troubles" (muammolar dengizi) ifodasi, o'zbek tilida esa "qalbi dengizdek" (his-tuyg'ulari chuqur va beqaror) kabi iboralar keng qo'llaniladi. Metafora nafaqat tilning semantik aspektini boyitadi, balki fikrni o'zgacha, yangi bir kadrda tasvirlash imkoniyatini yaratadi.

2. Metonimiya- Metonymy — bir narsaning boshqa bir narsaga o'xshash, lekin qisman bog'langan jihatlari orqali ifodalanishi. Ingliz tilidagi "The White House announced new policies" (Oq Uy yangi siyosatlarni e'lon qildi) iborasidagi "White House" so'zi realda AQSh Prezidenti yoki uning ma'muriyatini anglatadi. O'zbek tilida esa "Boshqa xonadonga o'rni bor" (yuqori hokimiyatning amalga oshirgan qarori) kabi iboralar bu prinsipga mos keladi.

3. Personifikatsiya- Personification — noinsoniy narsalarga inson xususiyatlarini berish. Ingliz tilida "The wind whispered through the trees" (Shamol daraxtlar orasidan shivirladi) iborasi orqali tabiatni insoniy xususiyatlar bilan ta'riflash amalga oshiriladi. O'zbek tilida esa "Yer qimirlamadi" (sokinlik yoki harakatsizlik) kabi ifodalar yerga insoniy ruhiyatni berish orqali tasvirlanadi.

4. O'xshatish –Simile — bir narsaning boshqa bir narsaga o'xshatilishi, odatda "like" yoki "as" (Ingliz tilida) orqali amalga oshiriladi. Masalan, ingliz tilida "He is as brave as a lion" (U sher kabi jasur) yoki o'zbek tilida "Ko'zi yulduzdek porlaydi" (go'zallik va porlashni taqqoslash) kabi iboralar.

5. Ironiya va Aliteratsiya — bu figuralar tilni yanada murakkab va nozik qilishda yordam beradi. Ingliz tilida "I can't wait to go to the dentist" (Tish shifokoriga borishni orziqib kutaman) kabi

ironik ifoda, o'zbek tilida esa "Ko'rish bo'lmasa, u erga ketishning nima keragi?" (Keraksiz harakatni savol qilish) kabi tasvirlar ironiyaning yuksak namunasidir.

Tasviriy birliklarning leksikografik talqini va tarjimai doimo murakkab masala bo'lgan. Har bir tilning semantik tizimi va madaniyatdagi o'ziga xosligi, tasviriy birliklarning aniq va to'g'ri tarjima qilinishiga to'sqinlik qiladi. Ingliz va o'zbek tillaridagi badiiy, adabiy va kundalik ifodalarning leksikografik talqini ularning tarixiy, madaniy va pragmatik kontekstlaridan qat'iy nazar amalga oshirilishi kerak.

Ingliz va o'zbek tillarida tasviriy birliklarning leksikografik talqinida uchraydigan eng katta muammo — ularning "to'liq" yoki "to'g'ri" tarjimai. Metafora, metonimiya, personifikatsiya kabi tasviriy birliklar ba'zida to'g'ri yoki aniq tarjima qilishda qiyinchiliklar tug'diradi. Masalan, ingliz tilidagi "to be on cloud nine" (bulutlarda bo'lish, baxtiyor bo'lish) ifodasi o'zbek tiliga to'g'ridan-to'g'ri tarjima qilinsa, mazmuni o'zgacha bo'lishi mumkin. O'zbek tilida esa bu ifoda "osmonning to'qqizinchi qavatida" tarzida tarjima qilinadi, ammo bu kontekstda bunday ifoda mavjud emas.

Shuningdek, ingliz va o'zbek tillaridagi "national images" va "cultural metaphors" o'rtasidagi farqlarni hisobga olish muhimdir. Masalan, ingliz tilidagi "the land of freedom" (erkinlik yurtida) ifodasi erkinlik va demokratiya tushunchasini ifodalaydi, o'zbek tilida esa bunday madaniy ifoda ko'proq "o'z yurtida" kabi iboralar orqali ifodalanadi. Bu semantik va pragmatik farqlar tarjimashunoslikda o'ziga xos muammolarni keltirib chiqaradi.

Ingliz va o'zbek tillaridagi tasviriy birliklarning kontekstual tahlili, ularning faqat til o'rganuvchilariga emas, balki madaniyatlararo kommunikatsiya va tarjimaga ham katta ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi. Tasviriy birliklar tilga bevosita bog'langan madaniyatning ajralmas qismidir. Ingliz va o'zbek tillaridagi tasviriy birliklar madaniy farqlarni va ular orasidagi muvofiqlikni aks ettiradi. Misol uchun, ingliz tilida "to burn the midnight oil" (yarim tunda o'qish yoki ishlash) iborasi keng tarqalgan, bu esa Yevropa madaniyatida ishlash va ilm-fan yuksalishi bilan bog'liqdir. O'zbek tilida esa, bu kabi bir tasvir "kechasi tosh ko'tarish" kabi iboralar orqali farqli tarzda ifodalanadi, chunki o'zbek madaniyatida mehnat, qat'iyat va jismoniy kuchni qadrlash keng tarqalgan.

Ingliz va o'zbek tillaridagi tasviriy birliklarning tahlili va leksikografik talqini nafaqat tilshunoslikda, balki madaniyatshunoslik, adabiyotshunoslik va tarjimashunoslikda ham muhim ahamiyatga ega. Tasviriy birliklar nafaqat tilning semantik va pragmatik jihatlarini aks ettiradi, balki xalqning dunyoqarashi, tarixiy, madaniy qadriyatlarini ham ifodalaydi. Leksikografik talqin, tarjima va madaniyatlararo o'zgarishlar bilan bog'liq farqlarni tahlil qilish, tasviriy birliklarning yanada chuqurroq tushunilishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, tasviriy birliklarning semantik o'zgarishi, ular orasidagi o'xshashliklar va farqlarni o'rganish til o'rganish, tarjima va madani

Ingliz va o'zbek tillaridagi tasviriy birliklarning leksikografik talqini va ularning semantik tahlili tilshunoslikning eng qiziqarli va murakkab sohalaridan biridir. Tasviriy birliklar, odatda, badiiy

va adabiy nutqning ajralmas qismidir, lekin ular kundalik nutqda ham faol ishlatiladi. Badiiy ifodalar va tasvirlar tilni boyitib, kishilarning fikrini, his-tuyg'ularini, psixologik holatini tasvirlashga yordam beradi. Ingliz va o'zbek tillarida bunday birliklarning tahlili ularning semantik xususiyatlarini, madaniyatlararo farqlarni va tarjimaga bo'lgan ta'sirini o'rganishda muhim rol o'ynaydi.

Tasviriy birliklar tilning ifodalovchi vositalari sifatida tilning semantik, stilistik va pragmatik o'rganilishini ta'minlaydi. Har bir tilning tasviriy birliklari o'zgacha bo'lishi mumkin, ammo umumiy jihatdan ular mazmunni boyitish, yaxshiroq ifodalash, fikrni kengaytirish va tinglovchi yoki o'quvchi uchun aniqroq tasavvur yaratishda muhim o'rin tutadi.

Bundan tashqari, ingliz va o'zbek tillaridagi tasviriy birliklarning leksik va semantik xususiyatlarini o'rganishda, har bir tilning o'ziga xos tarixiy, ijtimoiy va madaniy sharoitlari hisobga olinishi kerak. O'zbek tilida xalq og'zaki ijodi va shifrlangan ifodalar ko'p uchraydi, bu esa ingliz tilida kamroq uchraydi. O'zbek tilida "qizil olma" iborasi o'ziga xos, romantik yoki idealistik obrazni tasvirlasa, ingliz tilida bunday tasvirlar ko'proq umumlashtirilgan va global qamrovda ishlatiladi.

Ingliz va o'zbek tillaridagi tasviriy birliklar tilning badiiy va leksik xususiyatlarini chuqurroq anglashda, shuningdek, ularning madaniyatlararo farqlarini tushunishda muhim ahamiyatga ega. Tasviriy birliklarning leksikografik talqini va tarjimasi tilshunoslikda keng o'rganiladigan masala bo'lib, tilning semantik boyligini, badiiy salohiyatini va madaniy yuksalishini tushunish uchun zarurdir. Har bir til o'ziga xos tasviriy birliklarga ega bo'lib, ular til o'rganish jarayonida, tarjimashunoslikda va madaniyatlararo muloqotda katta ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Abdullayeva, N. S. O'zbek tilida stilistik birliklar va ularning tilshunoslikda tutgan o'rni. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti. 2017-y.
2. Ruziev, M. B. O'zbek tilidagi stilistik birliklarning semantik tahlili. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti nashriyoti. 2011-y.
3. Tursunov, A. R. O'zbek tilidagi badiiy nutqning stilistik tizimi. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi. 2012-y.
4. Salomov, A. M. O'zbek tilida tasviriy birliklar va ularning estetik funksiyalari. Tashkent: O'zbekiston Milliy Universiteti. 2020-y.
5. Akhatov, Sh. M. O'zbek tilida tasviriy birliklar. Tashkent: Akademnashr. 2010-y.
6. Zohidov, Sh. R. Ingliz tilidagi stilistik figuralar va ularning tarjimasi. Tashkent: O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi. 2015-y.
7. Cruse, D. A. Meaning in Language: An Introduction to Semantics and Pragmatics. Oxford: Oxford University Press. 2000-y.
8. Stern, (1The Pragmatics of Translation. London: Routledge.2011-y.

9. Kechkenova, D. F. Ingliz va o‘zbek tillarida metaforik obrazlar va ularning madaniy farqlari. Tashkent: Fan. 2020-y.